

Резюме:

Любовь Альтгайм. ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ В ОРГАНИЗАЦИИ ЭКСКУРСИОННЫХ УСЛУГ, ЕГО ЦЕЛЬ И ЗАДАНИЕ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ И МЕТОДЫ РЕАЛИЗАЦИИ.

В статье раскрыты особенности воспитательных аспектов в организации экскурсионных услуг современной туристической индустрии. Подан анализ и характеристика использования главных воспитательных систем в экскурсионной деятельности и ключевых понятий, а именно: цель воспитания, воспитательные системы, принципы воспитания, идеалы, законы и закономерности воспитательного процесса, во время организации экскурсионных услуг, и методов реализации этой деятельности. Раскрыт воспитательный аспект в организации экскурсионных услуг, который можно реализовать только при правдивой оценке реальности, соответствующего уровня образования и воспитанности, как экскурсовода, так и экскурсантов, условий, в которых формировалось общественное сознание каждого конкретного человека. Проанализировано исследование научными работниками воспитательных систем, законов воспитания, поскольку каждый из них имеет и объяснительную, и прогностическую функции, а также общих принципов воспитания в этом направлении. Сделан акцент на важности в этом процессе достижения цели воспитания, ее объективности, которая определяет способ и особенности деятельности экскурсовода и экскурсантов. Отмечено важность использования экскурсоводами методов воспитания, поскольку они обуславливают особенности отношений между субъектами экскурсионной деятельности, которая составляет сердцевину всего воспитательного процесса в туризме, а также является новыми достижениями экскурсионной науки и практики и, понятно, что без современных эффективных методов воспитания наилучшие цели, идеалы туристического воспитания останутся лишь в намерениях организаторов. Подана классификация методов воспитания, которые используются в организации экскурсионных услуг за определенными признаками и установления связь между этими группами методов. Внимание обращено на важности выбора специалистами сферы экскурсионной деятельности и туризма соответствующих методов воспитания.

Ключевые слова: организация экскурсионных услуг, экскурсионная деятельность, экскурсовод, экскурсанты, туристическая индустрия, цель воспитания, воспитательные системы, идеалы, законы и закономерности воспитательного процесса, методы воспитания

Summary:

Lubov Althaim. EDUCATE ASPECT IN ORGANIZATION OF EXCURSION SERVICES, HIS PURPOSE AND TASK, CONFORMITIES TO LAW AND METHODS OF REALIZATION.

In the article the features of educate aspects are exposed in organization of excursion services of modern tourist industry. An analysis and description of the use of main educate systems in excursion activity and key concepts is given, namely: purpose of education, educate systems, principles of education, ideals, laws and conformities to law of an educate process, during organization of excursion services, and methods of realization of this activity. An educate aspect is exposed in organization of excursion services, which can be realized only at the truthful estimation of reality, proper level of education and breeding, both tour guide and sightseers, terms public consciousness of concrete everybody was formed in which. Research of educate systems is analyses research workers, laws of education, as each of them has explanatory, and prognostic functions, and also general principles of education in this direction. An accent is done on importance in this process of gaining end education, its objectivity which determines a method and features of activity of tour guide and sightseers. Importance of the use of methods of education tour guides is marked, as they stipulate the features of relations between the subjects of excursion activity which makes the core of all educate process in tourism, and also is new achievements of excursion science and practice and, clearly, that without the modern effective methods of education the best aims, the ideals of tourist education will remain only in intentions of organizers. Classification of methods is given educations which are used in organization of excursion services after certain signs and establishment connection between these groups of methods. Paid attention on importance of choice of sphere of excursion activity and tourism of the proper methods of education specialists.

Key words: organization of excursion services, excursion activity, tour guide, sightseers, tourist industry, purpose of education, educate systems, ideals, laws and conformities to law of an educate process, methods of education

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 30.03.2014р.

УДК 330.15:477.84

Світлана НОВИЦЬКА

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В МЕЖАХ ПЕРСПЕКТИВНОГО РЛП "МАЛОПОЛІСЬКИЙ"

У роботі розглянуто питання можливостей розвитку екологічного туризму в межах перспективного регіонального ландшафтного парку "Малополіський". Обґрунтовано актуальність розвитку екологічного туризму в межах перспективного РЛП "Малополіський" з метою більш раціонального використання природних

рекреаційних ресурсів, підвищення екологічної свідомості громадян, дотримання інтересів місцевих жителів. Створення РЛП "Малополіський" зможе забезпечити значну різноманітність циклів екотуристичних занять: пізнавальних, розважальних, оздоровчих, зміну вражень та постійний контакт з природою у поєднанні з низькими фінансовими витратами.

Ключові слова: екологічний туризм, регіональний ландшафтний парк, функціональні зони, екотуристичні заняття.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток туризму в регіоні сприяє раціональному використанню природних ресурсів, підвищенню рівня зайнятості населення, вирівнюванню економічного розвитку регіону, а також відродженню місцевих традицій, народних промислів, підвищуючи загальний благоустрій міст і сіл. Попри велике позитивне значення туризму він може також мати негативний вплив на суспільне життя, на стан довкілля, оскільки туристи чинять як прямиий, так і опосередкований вплив на якість природного середовища. Тому, альтернативою може стати екологічний туризм, що, на відміну від інших видів туризму, запобігає негативному впливу на природу і культуру і спонукає туроператорів і туристів сприяти охороні природи і соціально-економічному розвитку територій потребує менших витрат на розвиток інфраструктури (він не вимагає будівництва нових готелів на заповідних територіях – екотуристів розміщують в прилеглих населених пунктах). Крім того, екотуризм потребує забезпечення охорони, комплексного використання ресурсів, екологічної безпеки та доступності рекреаційних ресурсів, що є особливо актуальним в умовах, коли заповідні території розмежовуються приватними землевласниками, котеджними забудовами тощо [4]. Природоохоронні території рівня заказників мало придатні для розвитку на їх базі екологічного туризму. Тому, важливо створювати природоохоронні території вищого статусу (національні природні та регіональні ландшафтні парки).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обґрунтування розвитку туризму на основі національних і регіональних ландшафтних парків в останні роки набуло певної актуальності. Йому присвячені наукові праці В. Гетьмана, С. Кукурудзи, О. Мудрака, Л. Кирилюка, Л.Царика, Ю.Зінька, В.Смаля, І. Смаля, О.Кускова, В. Храбовченка, О. Дмитрука, П. Царика, Л. Савчин.

Метою даного дослідження є вивчення можливостей розвитку екологічного туризму в межах перспективного регіонального ландшафтного парку (РЛП) "Малополіський", здійснення функціонального зонування РЛП.

Виклад основного матеріалу. Протяж-

ність проєктованого РЛП "Малополіський" складає 4,5 км з півночі на південь і 10 км із заходу на схід, проєктована площа парку – близько 4600 га обмежена населеними пунктами Великі Бережці, Малі Бережці, Іква, Сапанів, Хотівка, Града, Кімнатка. Підрахунки максимального рекреаційного навантаження проводилися за методикою, розробленою науковими працівниками Державної служби заповідної справи Мінресурсів України [5] по типах ландшафту для РЛП "Малополіський" складає для паркового – 15,1 осіб/день/га; для лісового – 7,6 осіб/день/га; для нелісового – 5,6 осіб/га. Потенційна рекреаційна ємність РЛП по сезонах: зима – 20,3 тис. осіб, літо – 32,7 тис. осіб.

Створення РЛП "Малополіський" зможе забезпечити значну різноманітність циклів екотуристичних занять: пізнавальних (ознайомлення з культурно-історичними, етнографічними і природними об'єктами території), розважальних (рибальство, збирання грибів, горіхів, ягід, лікарських рослин, прогулянки на човнах), оздоровчих (плавання в водоймах, фізична праця), зміна вражень та постійний контакт з природою у поєднанні з низькими фінансовими витратами.

Територія парку розташована у північно-західній частині Тернопільської області у межах Кременецько-Дубнівської денудаційної рівнини. Поверхня рівна, слабо розчленована. Трапляються еолові форми рельєфу. Найпоширеніші гірські породи, що виходять на поверхню – верхньо-крейдові мергелі й антропогенові дрібнозернисті піски. Поширені піщані рівнини, вкриті сосновими лісами, останцеві горби, в долинах річок – болота.

Клімат помірно-континентальний. Теплий період року із середньодобовими температурами вище 0⁰С становить 253-261 день, а період з температурами вище +15⁰ С – 100 – 103 дні. Сума активних температур вище +10⁰С тут становить 2450-2500⁰С. Через велику залісненість і заболоченість територія парку характеризується значною річною сумою опадів – близько 650-600 мм. Кліматичні умови в цілому сприятливі для проведення короткотривалого пізнавального відпочинку, коротко- і довготривалого спортивного відпочинку, коротко-

тривалого оздоровчого відпочинку.

Гідрографічна мережа представлена р. Іква і її допливом р. Вирля, і ставками в сс. Великі Бережці (3 ставки, площа водного дзеркала – 18,6 га), Малі Бережці (25 га), Кімнатка (12,5 га), Іква. Ставки мають піщані береги і піщане дно і є сприятливими для пляжно-купальної рекреації, та любительської рекреації (рибної ловлі) [1].

Рослинність представлена в основному дубово-сосновими лісами. У їхньому підліску ростуть крушина, ліщина, калина. Ці ліси характеризуються значною іонізуючою здатністю і високою фітонцидністю, що робить їх придатними для лікувальних видів рекреаційної діяльності.

Тваринний світ представлений в основному лісовими видами: заєць-русак, лисиця, тхір темний, дикий кабан, куниця, козуля європей-

ська, їжак, вовк. З птахів: тетерев, рябчик, горлиця, канюк, лелека білий, дятел [6].

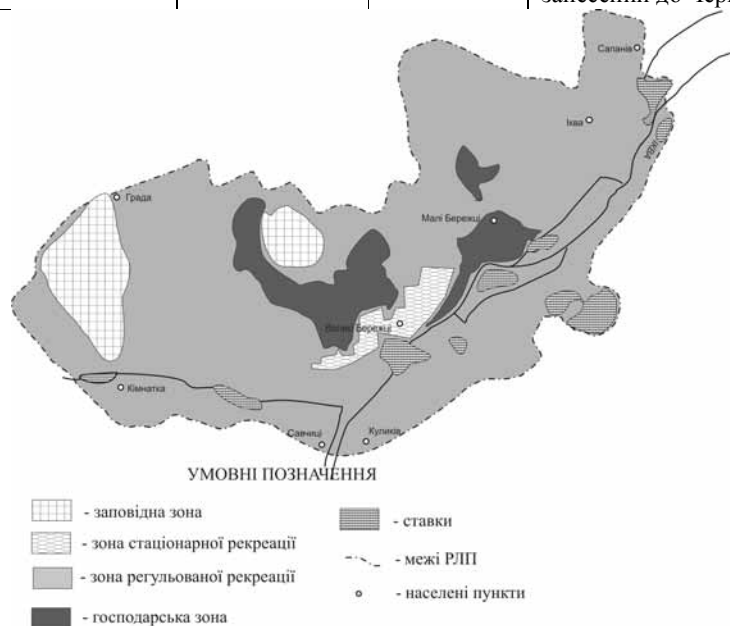
Функціональне зонування території РЛП "Малополіський" показано на картосхемі (рис. 1).

Заповідна зона об'єднує території природно-заповідних категорій (заказників, пам'яток природи тощо), а також природні комплекси, що мало трансформовані антропогенними чинниками з рідкісними видами та угрупованнями. Основу заповідної зони проєктованого РЛП будуть складати загальнозоологічний заказник місцевого значення "Воронуха" і гідрологічний заказник місцевого значення Малобережечський загальною площею 596,5 га, що складає 16,5% від площі РЛП. Перелік об'єктів природно-заповідного фонду, що складатимуть заповідну зону РЛП "Малополіський" представлений в таблиці 1.

Таблиця 1

Перелік об'єктів природно-заповідного фонду, що складатимуть заповідну зону РЛП "Малополіський"

Назва об'єкту	Площа, га	Категорія, тип заповідності	Розташування	Коротка характеристика
Малобережечський	59,5	Гідрологічний заказник місцевого значення	с.Малі Бережці	Ділянка заплави р. Іква.
Воронуха	37 га, (всього 4814 га, включаючи сільськогосподарські угіддя Гаївської сільради).	Загальнозоологічний заказник місцевого значення	Кременецьке л-во, кв. 26-35, с. Гаї,	Лісове урочище "Воронуха" є місцем проживання та відтворення чисельності мисливської фауни: заєць русак, білка звичайна, лисиця звичайна, куниця лісова, свиня дика, козуля звичайна, сіра куріпка, а також борсук звичайний (вид, занесений до Червоної книги України).

Рис. 1. Функціональне зонування перспективного РЛП "Малополіський".

Зона регульованої рекреації включає маршрути постійних екскурсій та екологічного туризму на території парку, і охоплюватиме більше 60 % площі парку. У лісах цього РЛП багато грибів, лісових ягід, лікарських рослин. В ставках водиться щука, короп, карась, окунь, що активно використовується рибалками як місцевими, так і приїжджими. Навколо ставків в с. Великі Бережці територія облаштована для пляжно-купальної рекреації, що збільшує її рекреаційну ємність. Екологічного туриста можуть привабити також ландшафти старовинних садиб, монастирів тощо, адже цей вид туризму включає в себе озайомлення не лише з красою природних об'єктів, але й з різноманітністю культур, релігій. Пропонується створити релігійно-паломницький туристичний маршрут по РЛП "Малополіський": с. *Великі Бережці* (гора Божа з печерами-келіями, цілюще джерело; меморіальний музей вченого-зоолога О. Неприцького-Грановського) – м. *Почаїв* (Свято-Успенська лавра (XVI – XVII ст), відбиток стопи Божої Матері, цілюще джерело, Чудотворна ікона Почаївської Божої Матері, мощі преподобного Іова, Свято-Духівський монастир (1597 р). Найвидатніші споруди: Свято-Успенський собор (1771-1783 рр), Троїцький собор (1906-1912 рр), келії (1771-1780 рр), архієрейський будинок (1825 р), дзвіниця (1861-1871 рр), надбрамний корпус (1835 р), Почаївський ботанічний сад лікарських рослин) – с. *Старий Почаїв* (церква Покрови Божої Матері (1643 р)) – с. *Підкамінь Львівської області* (Вознесенський костел (1612-1695 рр), капличка Параскеви П'ятниці (1739-1741 рр), монастир "Походження Дерева Хреста Господнього") – м. *Кременець* (руїни замку на г. Бона (IX-XVI ст.), ансамбль колегіуму (1731-1743 рр), Костел Св. Ігнатія Лойоли (1731-1743 рр), північний і південний навчальні корпуси (1743 р), парк (1809 р), Францисканський монастир (1636 р), собор Св. Миколи (1636 – 1832 рр), келії (XVIII ст.), будинок-музей Ю.Словацького (XVIII ст.), дерев'яний житловий будинок (XVIII ст.), два житлові будинки – Бизнята (XVIII ст), Богоявленський монастир, костел і корпус келій (1760 р), Кременецький ботанічний сад) – с. *Онишківці Рів-*

ненської області (Скит, джерела, озеро Святої Анни) – с. *Великі Бережці*.

Зона стаціонарної рекреації виділяється в найбільш привабливих для тривалого відпочинку місцях з метою створення там готелів, мотелів, кемпінгів та інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку. В межах перспективного РЛП цю зону пропонується виділити в с. Великі Бережці, де буде розміщуватися адміністрація парку і на базі гостинних садиб.

Господарська зона. До неї відносяться освоені території на яких ведеться традиційне господарство.

Наймасовішими відвідувачами парку є наперед жителі сс. Великі Бережці, Малі Бережці, Кімнатка, Града, Іква, Хотівка, Сапанів, м. Кременець, м. Почаїв. В зоні безпосередньої доступності РЛП проживає близько 3,5 тис. населення, ще декілька тисяч відвідувачів представлені жителями м. Тернопіль та авто туристами з інших населених пунктів.

РЛП "Малополіський" знаходиться на відстані усього 12 кілометрів від м. Кременець і 81 км від м. Тернопіль. По території парку проходить автомобільний шлях Града – Великі Бережці-Іква, по південній межі парку проходить автодорога регіонального значення Острого – Кременець-Почаїв, а східніше від парку – автодорога міжнародного значення Доманово-Ковель-Чернівці, курсують численні пасажирські автобуси.

Висновок. Розвиток екологічного туризму в межах перспективного РЛП "Малополіський" сприятиме задоволенню потреб спілкуватися з природою; знайомитись з місцевими звичаями і культурою; запобіганню негативного впливу на природу і культуру; значному зменшенню негативних наслідків екологічного і соціо-культурного характеру, підтримці екологічної стійкості середовища; екологічній освіті; участі місцевих жителів і отриманню ними доходів від туристичної діяльності, що створить для них економічні стимули для охорони природи; економічній ефективності і забезпеченню соціально-економічного розвитку території; стійкому розвитку зазначеного регіону.

Література:

1. *Васильев Ю.С.* Использование водоёмов и рек в целях рекреации / Ю.С. Васильев, В.А. Кукушкин – Л.: Гидрометеиздат, 1988. – 230 с.
2. *Герасимов И.П.* Национальные парки как форма использования и организации территории для отдыха и туризма / И.П. Герасимов, В.С. Преображенский // Изв. АН СССР. Серия География. - 1979. - №5 – С. 32-35.
3. *Гетьман В.* Рекреаційна діяльність в регіональних ландшафтних парках України / В. Гетьман // Географія та основи економіки в школі. – 2004. - № 1. – С. 35-41.
4. *Куценко В.* Стратегія формування високотехнологічного туристського комплексу України /В. Куценко // Краєзнавство. Географія. Туризм. № 12(593), березень, 2009. – С. 6-7.
5. Методичні рекомендації щодо визначення максимального рекреаційного навантаження на природні комплекси та об'єкти у межах

- природно-заповідного фонду України за зонально-регіональним розподілом / Техн. ред. І.В. Соломаха. – К.: В-во Укр. фітосоціологічного центру, 2006. – 51 с.
6. Свинко Й.М. Нарис про природу Тернопільської області: геологічне минуле, сучасний стан / Й.М. Свинко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 192с.

References:

1. Vasilev Yu.S. Ispolzovanie vodoYomov i rek v tselyah rekreatsii / Yu.S. Vasilev, V.A. Kukushkin – L.: Gidrometeoizdat, 1988. – 230 s.
2. Gerasimov I.P. Natsionalnye parki kak forma ispolzovaniya i organizatsii territorii dlya otdyha i turizma / I.P. Gerasimov, V.S. Preobrazhenskiy // Izv. ANSSSR. Seriya Geografiya.- 1979. - #5 – S. 32-35.
3. Get'man V. Rekreacijna diyal'nist' v regional'ny'x landshaftny'x parkax Ukrainy' / V. Get'man // Geografiya ta osnovy' ekonomiky' v shkoli. – 2004. - # 1. – S. 35-41.
4. Kucenko V. Strategiya formuvannya vy'sokotekhnologichnogo tury'st's'kogo kompleksu Ukrainy' /V. Kucenko // Krayeznavstvo. Geografiya. Tury'zm. # 12(593), berezen', 2009. – S. 6-7.
5. Metody'chni rekomendaciyi shhodo vy'znachennya maksy'mal'nogo rekreacijnogo navantazhennya na pry'rodni komplekxy' ta ob'yekty' u mezhex pry'rodno-zapovidnogo fondu Ukrainy' za zonal'no-regional'ny'm rozpodilom / Техн. ред. І.В. Соломаха. – К.: В-во Укр. фітосоціологічного центру, 2006. – 51 с.
6. Svy'nko J.M. Nary's pro pry'rodu Ternopil's'koyi oblasti: geologichne my'nule, suchasny'j stan / J.M. Svy'nko. – Ternopil': Navchal'na kny'ga – Bogdan, 2007. – 192s.

Резюме:

Новицкая С.Р. ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В ГРАНИЦАХ ПЕРСПЕКТИВНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКА "МАЛОПОЛЕССКИЙ".

В статье рассмотрены возможности развития экологического туризма в границах перспективного ландшафтного парка "Малополесский". Обусловлена актуальность развития экологического туризма в границах перспективного регионального ландшафтного парка "Малополесский" с целью более рационального использования природных рекреационных ресурсов, соблюдения целостности экосистем, повышения экологического сознания населения, соблюдения интересов местных жителей.

Создание РЛП "Малополесский" сможет обеспечить значительное разнообразие циклов экотуристических занятий: познавательных (ознакомление с культурно -историческими , этнографическими , природными объектами территории) , развлекательных (рыболовство, сбор грибов, орехов, ягод, лекарственных растений, прогулки на лодках), оздоровительных (плавание в водоемах, физический труд), смена впечатлений и постоянный контакт с природой в сочетании с низкими финансовыми затратами.

В работе наведена предложенная площадь РЛП "Малополесский", максимальная рекреационная нагрузка по типам ландшафта РЛП "Малополесский", что составляет для паркового - 15,1 чел./ день/га; для лесного - 7,6 чел./день/га; для нелесных – 5,6 чел./день/га, а также потенциальную рекреационную ёмкость РЛП по сезонам.

Проанализированы природные предпосылки развития экологического туризма в пределах РЛП "Малополесский", а именно климатические условия, гидрографическая сеть, растительный и животный мир. Особое внимание уделяется функциональному зонированию территории РЛП, на основе которого создана картосхема. Выделены заповедная зона, зона стационарной рекреации, зона регулируемой рекреации, а также хозяйственная зона. Предложено создать религиозно-паломнический туристический маршрут по РЛП "Малополесский". В зоне непосредственной доступности РЛП проживает около 3,5 тыс. населения, еще несколько тысяч посетителей представлены жителями г. Тернополь и автопутниками из других населенных пунктов. Проанализирована транспортная доступность парка.

Ключевые слова: экологический туризм, региональный ландшафтный парк, функциональные зоны, экотуристические занятия.

Summary:

Novytska S.R. ECOLOGICAL TOURISM OPPORTUNITIES IN THE PERSPECTIVE RLP "MALOPOLESKY".

Opportunities for the development of eco-tourism in the perspective RLP "Malopolesky" this article describes. Ecological importance of the development of tourism within the boundaries of a promising regional landscape park "Malopolesky" to a more rational use of natural recreational resources, respect for the integrity of ecosystems, increasing environmental awareness, the interests of local residents substantiated. Create RLP " Malopolesky " can provide a significant variety of cycles ekoturistism occupation: cognitive (knowledge of the cultural, historical, ethnographic, natural objects of the territory), recreational (fishing, picking mushrooms, nuts, berries, herbs, boating), recreation (swimming in ponds, physical labor), and the constant change of impressions contact with nature in combination with low financial costs. Proposed area RLP "Malopolesky" maximum load of recreational terrain types RLP "Malopolesky" that is for park - 15.1 people./day/ha; forest - 7.6 people/day/ha; for not-forest - 5.6 people/day/ha, as well as potential capacity RLP recreational seasons.

Natural preconditions for the development of ecotourism within the RLP "Malopolesky" analyzed, namely climate, hydrographic network, flora and fauna. Functional recreation zoning RLP focuses. On which map create. A protected zone, stationary, controlled recreation area, as well as economy area highlighted. Create religion - pilgrimage tourist route RLP "Malopolesky" suggested. In the area of immediate availability RLP is home to about 3.5 thousand people. Thousands more visitors will Ternopil residents and autotourists from other settlements. Transport accessibility Park analyzed.

Keywords: eco-tourism, regional landscape park, functional areas, ecotourism business.

Рецензент: проф. Брич В.Я.

Надійшла 04.05.2014р.